

ESTIRANT EL FIL DE LES PARAULES

1

Hola, lector! Em dic Llorenç i avui, divendres 22 de febrer de 1952, he fet catorze anys. He viscut aquests catorze anys sempre amb la mama, però no recordo haver vist mai el meu pare. Això no vol dir que no en sàpiga res; la meva mare m'ha explicat algunes coses de quan ella i en Llorenç —sí, ens diem igual— eren joves, però de la seva vida des del moment en què el van enviar a la guerra, no n'ha volgut dir mai res.

—Per què no me'n vols parlar? —li havia preguntat alguna vegada de més jovenet.

—Per protegir-te —responia. I aquí s'acabava la conversa; no li podia treure ni un mot més.

De petit feia la pregunta cada dos per tres, perquè molts nens de l'escola tenien un pare; amb els anys, però, vaig anar descobrint que hi havia altres nens que tampoc no en tenien i, a partir de llavors, vaig anar fent la pregunta a la mare cada vegada més de tant en tant, fins que, com si fos per un procés natural, vaig deixar de preguntar-li ho. De totes maneres, pel cap em ballaven tot de possibles malifetes que podia haver comès en Llorenç pare, la més insignificant de les quals era que hagués abandonat la mare i se n'hagués anat amb una altra dona més guapa. Havia anat sentint aquesta mena de coses en algunes converses del carrer... Que se n'hagués anat amb una altra, podria ser, però amb una de més guapa, no.

Des de fa un parell d'anys que em miro les noies, i les dones joves, amb uns ulls diferents dels d'abans; noto que m'agrada mirar-les i resseguir-ne no només les siluetes sinó també les faccions de la cara, i, per les fotos que he vist, puc assegurar que la mama de jove era molt guapa, i els meus ulls m'han fet veure que ho continua sent ara que té quaranta-dos anys. La mare no només ha estat sempre guapa, sinó que també ha estat sempre una dona eixerida i disposada a col·laborar en tot. Per quin motiu podia haver-la abandonat el meu pare i anar-se'n amb una altra? Per cap. Havia de descartar aquesta hipòtesi.

Havia robat potser? Havia matat i fugit a l'estranger? Es dedicava a negocis foscos i el buscaven per tancar-lo a la presó? Tenia relacions amb la màfia italiana? —havia vist alguna pel·lícula sobre la màfia, però no l'havia acabat d'entendre. La resposta era sempre un no i, si gosava insinuar-ho a la mama, em deia:

—No siguis ximplet, Llorenç,

I immediatament canviava de tema.

Avui, per celebrar el meu aniversari, la mama m'ha fet dos regals. El primer, uns pantalons llargs, els meus primers pantalons llargs! Arreglats d'uns que havien estat del meu avi, mort ara fa dos anys. M'han fet molta il·lusió perquè els meus companys d'escola ja fa un o dos anys que en porten i, a més, així no se'm tornaran a encetar les cuixes quan faci fred, que a l'hivern les tinc sempre vermelles i em fan mal. Però no sé si les meves primeres paraules en veure els pantalons han agradat gaire a la mama. He dit:

—Ostres, mama, ja era hora; me'ls havies promès quan vaig aprovar el quart curs. Soc l'únic de la classe que encara va amb pantalons curts.

L'altre regal ha estat una capsa de sabates de color vermell, força plena, si m'havia de guiar pel pes, i que encara no havia ni tan sols obert quan ella em va dir:

—Llorenç, ara ja ets un noi gran. Aquesta capsa és perquè t'ajudi a trobar el teu pare.

He estat una estona llarga mig tremolant i sense badar boca. Que digués que ja era un noi gran m'ha afalagat, i segur que amb els pantalons llargs encara semblaré més gran, però... què volia dir amb això de trobar el meu pare? No m'atrevia a fer-li aquesta pregunta perquè temia que no em respongués, que no en volgués parlar. Així doncs, li he fet un petó a la galta —li'n faig tan pocs jo, de petons, a la mama!— i, de manera maldestra, he començat a obrir lentament la capsa.

* * *

Mentre aixecava la tapa de la capsa, la mama em va explicar el següent:

—Són les cartes que el teu pare em va escriure durant la guerra. Les he llegides totes tres vegades: quan les rebia, amb emoció i amb la il·lusió de saber coses d'ell, que estava més o menys bé, però en tot cas viu; i quan es va acabar la guerra, per intentar recordar tot el que pogués de totes les coses que m'havia escrit i poder comentar-les junts quan tornés, que no havia de trigar gaire. I quan tu vas fer cinc anys, desesperada perquè ja començava a desconfiar de poder tornar a compartir la vida amb ell aquí a Barcelona. Maleïda guerra!

A primer cop d'ull he vist un munt de cartes, escrites en papers de diferents mides, en tintes de diferents colors i totalment desordenades. He pensat que el primer que hauria de fer era ordenar-les per la data en què van ser escrites i m'he promès de fer-ho, tot i que em fa una certa mandra. No tinc ni idea de què en trauré llegint-les i encara confio menys que tot això em pugui ajudar a trobar el meu pare, tal com ha dit ella.

No sé si mig perdut o mig atabalat, m'he quedat una estona com si no hi fos, però el meu cervell treballava intensament per intentar trobar sentit a aquella situació, que podria semblar absurda, però que a mi no m'ho semblava. I he decidit que, abans d'ordenar les cartes, havia d'ordenar el magí i, sobretot, parlar amb la mama de les poques coses que m'havia explicat del seu marit, en Llorenç, que deia que era el meu pare.

—Mama, torna'm a explicar com us va conèixer amb en Llorenç. Em vas dir que havia viscut a França.

—Sí, en Llorenç era fill de pagesos de la Garrotxa, que eren molt pobres, i, quan ell era petit, van decidir anar-se'n a França per trobar-hi una vida millor.

—La Garrotxa és un poble de Catalunya?

—No, no, és una part de la província de Girona, que no toca al mar però que arriba fins a les muntanyes que fan frontera amb França. En Llorenç em va explicar que hi ha un cim que es diu el puig de les Bruixes; deu seu un nom de quan la gent creia en la bruixeria.

—Saps si a França van anar a una casa de pagès o a viure en un poble? A quin poble?

—Sí, els pares d'en Llorenç van treballar de pagesos en un poble. Recordo que al cap de poc de festejar me'n va dir el nom, Sant Llorenç de Cerdans, però no sé en quina casa va viure. El que sí que recordo, perquè me'n va parlar moltes vegades, és que havia anat a l'escola d'aquell poble i havia après a parlar, llegir i escriure el francès, i que l'entusiasmava un llibre que es deia una cosa així com *Llengua i civilització francesa*. Entre aquest llibre, els mestres i els seus companys, es va anar forjant la idea de què volia dir allò de «República Francesa», perquè això d'una república —i s'apassionava quan m'ho explicava— no tenia res a veure amb el que hi

havia a Espanya, un rei amb una dictadura. Insistia en el fet que una república volia dir igualtat, llibertat i fraternitat per a tothom i entre tothom.

—I per què va tornar de França? —li vaig preguntar.

—Precisament per això de la igualtat, la llibertat i la fraternitat, perquè a Espanya el rei havia fugit, i s'hi va instaurar una república, amb eleccions i un president, no com això que ara tenim. Per això va tornar, per viure a Catalunya com es vivia a França. Com que no volia tornar a fer de pagès com els seus pares i allà havia treballat d'ajudant d'un mecànic que arreglava els tractors dels pagesos, va decidir venir a Barcelona, on hi havia molts cotxes, segons es deia, que tampoc són tant diferents dels tractors. Era l'any 1931.

—I com us va conèixer?

—Ui! Quan ens vam conèixer, ell ja no treballava de mecànic. Com que dominava molt bé el francès i, a més, havia après molt d'història i dels països d'Europa, el van cridar del diari *L'Opinió*, que era un diari en català —ara ja no en queda cap de diari en català—, per treballar, primer, a la rotativa, que vol dir a les màquines que imprimeixen els diaris. Devia ser una prova, perquè al cap de mig any el director va decidir que podrien aprofitar millor el seu coneixement de francès i el van passar a la secció d'internacional.

—I tu què hi feies al diari, si em vas dir que eres mestra de català en una escola?

—Doncs, sí, alguna cosa hi va tenir a veure això de la meva feina. Jo feia dos anys que treballava en una escola d'aquelles que ensenyaven amb mètodes nous, no gaire lluny d'aquí de casa. Ara ha desaparegut del tot, primer la van tancar els d'en Franco en guanyar la guerra i ara han derruït l'edifici amb les obres del soterrament del tren de Sarrià. Però ara em desvio del tema; tornem a com ens vam conèixer en Llorenç i jo. Un dia va aparèixer a l'escola un noi que demanava ajuda per poder entendre bé el significat d'un text en català, perquè l'havia de traduir al francès i enviar-lo a un diari de Marsella; venia de part del meu cosí Lluís, amb qui només ens vèiem de tant en tant. Aquest noi del diari es deia Llorenç, jo el vaig ajudar, i al cap de tres dies vam anar a passejar junts i...

I, per un moment, he vist una lluminositat a la cara de la meva mare com molt poques vegades li he vist en catorze anys. Em va agradar.

Fa tres setmanes que vaig complir catorze anys i fa tres setmanes que porto pantalons llargs cada dia. El primer dia, al col·legi vaig ser el centre d'atenció per a tots els companys, però l'endemà la situació ja s'havia normalitzat, com si n'hagués dut tota la vida. Tot aquest mes he hagut d'anar molt amb compte de no embrutar-me els pantalons, perquè només en tenia uns, però ahir ja vaig poder estrenar els meus segons pantalons llargs, també aprofitats d'uns de l'avi.

He anat ajornant el dia que jo m'havia fixat per començar a ordenar cronològicament les cartes del pare, però no pas per culpa meva, sinó, en certa manera, de l'escola, o, més ben dit, per culpa dels professors de matemàtiques i de química. Estic estudiant el cinquè curs del Batxillerat en un col·legi religiós gràcies a una ajuda econòmica, no sé de qui, que fa que la mama no hagi de pagar. Si no fos així, no podria passar-m'ho tan bé amb les Matemàtiques, resolent —o intentant-ho— tota mena de problemes, sobretot de geometria, i amb la Química, mirant de reproduir al pati de casa els experiments que l'*hermano* ens ensenyava al laboratori.

El pati serveix no només per fer-hi petar productes químics, amb un gran esclai per part de la mama, sinó, i sobretot, per xutar contra la paret una pilota de futbol mig desinflada, quan necessito esbravar-me. Com que no tinc ni germans ni germanes, la paret del pati els substitueix; no només a base de cops de pilota sinó, fins i tot, parlant-li alguna vegada. És millor que barallar-se amb els germans.

Però avui no són ni les Matemàtiques, ni la Química, ni la paret del pati les que em tenen entretingut i fan que torni a deixar les cartes per a un altre dia. Estic llegint un llibre que m'ha deixat un company del col·legi i, quan un llibre m'agrada, necessito devorar-lo. És d'un tal Jerome D. Salinger, un americà que jo ni sabia que existís, es titula *El guardián entre el centeno* i es va publicar fa tot just dos anys. Es veu que el que m'han deixat no és ben bé un llibre sinó una traducció mig pirata de l'anglès a un castellà més aviat sud-americà. El *centeno*, una paraula que jo no havia sentit mai, és el sègol, i quan la mama ahir va veure el llibre, va dir:

—Just amb el que fan el pa que mengem, ara que es veu que el blat escasseja. Tan bo que era el pa de blat, i no sé si en tornarem a menjar mai més.

I va començar a parlar i parlar del racionament i de les coses que menjaven abans de la guerra, que, ara, o bé no n'hi ha enlloc o bé s'han de comprar amb la *cartilla* i te les donen amb comptagotes. No sabia com dir-li que callés i em deixés llegir, però llavors em va venir al cap que havia sentit per la ràdio que això del racionament ho suprimirien ben aviat. Em va mirar amb una cara de no creure-s'ho i em va dir:

—Ja veurem si això és veritat.

Ho sento, però les cartes hauran d'esperar. Llegir segons quin tipus de llibres és la meva tercera passió i no m'ha vingut pel col·legi, com les Matemàtiques i la Química, sinó per la meva mare. Des de petit a casa sempre hi he vist llibres i, abans d'aprendre'n a l'escola, la mare ja m'havia ensenyat a llegir en català i en castellà amb llibres que sempre m'han agradat i que ella triava. Quan ens avorrim i no sabem què fer, tots dos ens posem a llegir.

Ara ja fa gairebé un any que llegeixo llibres que trobo al col·legi o que em deixen els meus companys i que intento que no passin pel filtre de la mama, que més d'una vegada m'ha dit que, a la meva edat, aquell llibre encara no tocava. És evident que jo n'he discrepat gairebé sempre, però, per no discutir-hi, el llibre desapareixia de casa i el llegia a estones perdudes o a l'hora del pati. Alguns companys de classe també feien el mateix.

No pensis, estimat lector, que soc un desconsiderat i que m'estic escaquejant de llegir les cartes d'en Llorenç —ui!, si la mare veiés que he escrit «escaquejant», que no és al diccionari Fabra, tindríem un problema. No, segur que les llegiré, les cartes, però és que he vist que n'hi ha més de dues-centes! Per tant, avui no, ara toca Salinger.

* * *

Avui, com gairebé cada dia, en sortir del col·legi a les sis de la tarda, uns quants companys hem baixat a peu pel carrer Muntaner i, també com gairebé cada dia, ens hem entretingut a jugar a futbol en un descampat que hi ha abans d'arribar de la plaça d'Adriano. El futbol és ara el nostre esport favorit, sobretot des que Ladislao Kubala — cap de nosaltres no sap si se n'ha de dir Kubala o Kúbala— va venir al Barça ara fa dos anys i fa molts gols, amb la dreta, amb l'esquerra, amb el cap, de falta, de penal...

Tots els nois de la classe diuen *penalti*, perquè la majoria parlen en castellà, però la mama em va ensenyar que en català es diu *penal*.

Jo soc poc traçut en això del futbol i sovint, quan fem equips, me'n deixen fora. L'única persona que valora les meves aptituds futbolístiques és la minyona del pis de sobre de casa, que, quan em veu xutar la pilota al pati contra la paret, sempre em diu «Olé, Kubala!». Al començament em feia gràcia i n'estava ufanós, però, ara que ja tinc catorze anys i porto pantalons llargs, em fa una certa vergonya.

El futbol al carrer Muntaner avui no ha anat gens bé. Després de rebre jo la pilota, l'Eduardo volia prendre-me-la i, en un embolic que ens hem fet amb les cames, li he etzibat una puntada que li deu haver fet força mal. Immediatament, com un salvatge, ha cridat:

— ¡*Mecagüen tu puta madre!*

I jo, que no sé ben bé què vol dir això de *puta*, però sí que sé que és alguna cosa lletja, m'hi he abraonat, mentre els altres companys ens animaven perquè ens estomaquéssim de valent. La cosa no ha anat gaire més enllà, però jo n'he sortit amb un bony al pòmul dret i amb la roba polsosa. Quan la mama arribi a casa, em tornarà a tocar el rebre.

En arribar a casa, el primer que he fet ha estat anar al Fabra —és així com li diu la mare, no «diccionari Fabra»— i hi he buscat la paraula *puta*. Renoi, que complicat que ho fan aquests dels diccionaris: si busques *puta* et posa «prostituta», i si hi busques *prostituta*, et diu «dona prostituïda, que es dona per diner al primer vingut»; com que *prostituïda* ve del verb *prostituir*, busco aquesta paraula i hi posa «corrompre (una dona), lliurar-la a la pública deshonra». Total, que m'he quedat amb una idea bastant confusa de què vol dir això de «tu puta madre»; sense que es noti gaire que no sé ben bé què vol dir, ho hauré d'esbrinar a l'escola, perquè el diccionari —perdó, «el Fabra»— no m'ho ha aclarit del tot.

M'ha sabut greu barallar-me amb l'Eduardo, perquè el considero el meu millor company. De fet, entre els companys de classe no tinc cap amic; companys, sí, però amics, no. No tinc clar si és perquè molts d'ells només parlen en castellà o perquè tots són més rics que a casa nostra, que no ho som gens. Potser és perquè jo soc poc de fer amics, però a vegades es fa difícil estar en una conversa en què tots parlen del «coche de papá» i de coses dels cotxes, que jo no en tinc ni idea; n'hi ha un, em

sembla que només és un, que té «coche de papá» i «coche de mamá». A casa d'aquest deuen ser molt rics.

De totes maneres, això dels companys de classe rics em va anar molt bé l'any passat, durant la vaga de tramvies del mes de març. Durant dues setmanes tots els tramvies de Barcelona van anar completament buits; ben bé buits no és del tot cert..., hi anava el conductor i un o dos policies. El motiu de la vaga va ser la pujada del preu del bitllet, que havia de passar de dos rals a seixanta cèntims, però la mama m'explicava —i m'insistia que no ho digués a ningú— que era una vaga contra en Franco. Mai vaig entendre quina relació podia tenir en Franco amb els bitllets del tramvia, però aquelles dues setmanes durant les quals no podia agafar el tramvia per anar al col·legi vaig anar més vegades en cotxe que en tota la meua vida, sempre amb el del pare d'algun company de classe. Però va aconseguir aquesta circumstància que jo acabés tenint una altra consideració dels meus companys? Doncs la resposta és que no.

La, diguem-ne, am estat amb l'Eduardo venia perquè ell també és molt bo en matemàtiques i, a classe, amb l'*hermano* Fernando, ens anem picant a veure qui fa millor els problemes o qui en sap resoldre de més difícils. De fet, no tenim gairebé res més en comú: ell és fill d'un militar i sempre parla en castellà. La mama no en vol saber res dels militars, diu que en qualsevol moment, si els convé, poden començar una altra guerra; a més, m'ha inculcat que, sempre que pugui, parli en català. De totes maneres, això de les matemàtiques ha fet que establim una certa complicitat, que fa que els altres alumnes ens mirin sovint com si fóssim uns bitxos estranys. I precisament amb l'Eduardo ens hem hagut de barallar? D'alguna manera haurem de fer les paus; potser quan a ell ja no li faci mal el turmell i jo ja no tingui el blau a la cara.